

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.8.13>

ANALIZA TEORETYCZNO-PRAWNA ŚWIADOMOŚCI PRAWNEJ MŁODYCH LUDZI I JEJ STRUKTURY: STAN OBECNY I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Ruslan Duda

*asystent Katedry Prawa i Administracji Publicznej
ZVO „Uniwersytet Króla Danyły” (Iwano-Frankiwsk, Ukraina)
ORCID ID: 0009-0007-8085-8574
ruslan_duda@ukr.net*

Adnotacja. Artykuł poświęcony jest analizie teoretyczno-prawnej świadomości prawnej młodych ludzi. Ujawniono kwestię faktycznego stanu świadomości prawnej, jej struktury i interpretacji. Pomimo zrozumienia wagi tego czynnika, świadomość prawna młodych ludzi jest nieco chaotyczna i ma szereg specyficznych cech, biorąc pod uwagę dynamikę rozwoju tej części społeczeństwa. Badanie problemów kształtowania, funkcjonowania i rozwoju świadomości prawnej młodych ludzi nie jest przypadkowe, gdyż młodzi ludzie, jako specyficzna duża grupa społeczna, stanowią zasób, który zamienia się w aktywną siłę polityczną, społeczno-gospodarczą, moralno-psychologiczną, społeczno-prawne zmiany w społeczeństwie, które prowadzą do rozwoju i ustanowienia demokratycznego, prawnego państwa.

Słowa kluczowe: prawo, świadomość prawna, kultura prawna, cyfryzacja, środowisko informacyjne.

THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS OF LEGAL AWARENESS OF YOUTH AND ITS STRUCTURE: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Ruslan Duda

*Assistant at the Department of Law and Public Administration
IHE "King Danylo University" (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
ORCID ID: 0009-0007-8085-8574
ruslan_duda@ukr.net*

Abstract. This article is devoted to the theoretical and legal analysis of the legal awareness of young people. The question of the actual state of legal consciousness, its structure and interpretation is revealed. Despite the understanding of the importance of this factor, the legal awareness of young people is somewhat chaotic and has a number of specific features, taking into account the dynamics of the development of this segment of the population. Studies of the problems of the formation, functioning and development of legal awareness of young people are far from accidental, since young people, as a specific large social group, are a resource that turns into an active force of political, socio-economic, moral-psychological, socio-legal changes in society, which lead to the development and establishment of a democratic, legal state.

Key words: law, legal awareness, legal culture, digitalization, information environment.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ ТА ЙОГО СТРУКТУРА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Руслан Дуда

*асистент кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила» (Івано-Франківськ, Україна)
ORCID ID: 0009-0007-8085-8574
ruslan_duda@ukr.net*

Анотація. Дана стаття присвячена теоретико-правовому аналізу правосвідомості молоді. Розкривається питання дійсного стану правосвідомості, її структури та тлумачення. Незважаючи на розуміння важливості даного фактору правосвідомість молоді носить дещо хаотичний характер та має ряд специфічних рис, враховуючи динаміку розвитку даної верстви населення. Дослідження проблематики становлення, функціонування та розвитку правосвідомості молоді далеко не випадковість, оскільки молодь, як специфічна велика соціальна група являє собою ресурс, що перетворюється на активно діючу силу політичних, соціально-економічних, морально-психологічних, соціально-правових змін у суспільстві, що ведуть до розвитку та становлення демократичної, правової держави.

Ключові слова: право, правосвідомість, правова культура, цифровізація, інформаційне середовище.

Постановка проблеми. Процес переходу в усіх країнах світу до демократичних форм організації суспільного життя протягом усієї історії розвитку людства супроводжується прагненням формування правової свідомості населення та молоді зокрема. У зв'язку з цим одним з найважливіших завдань держави є забезпечення загальнодоступності отримання достовірної правової інформації молодим поколінням з метою

подальшого використання ним цих ресурсів у житті суспільства, що створює умови сприятливого впливу на свідомість молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням правосвідомості суспільства було приділено багато уваги науковцями, але варто зазначити, що саме правовим аналізом правосвідомості молоді, його формуванню, розвитку займалися не так багато науковців, зокрема можна виділити праці Юдіної А.А., Ткачук А.С., Барабаша О. Дмитрієнко Ю.М.

Метою даної статті є теоретико-правовий аналіз правосвідомості молоді, його структури та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що правосвідомість загалом є формою суспільної свідомості та регулює поведінку людини. Для правосвідомості важливо, щоб індивід усвідомив правову соціалізацію, всю сукупність юридичних явищ. З усіх форм суспільної свідомості найважливішими є моральна та правова свідомість, що формують якості особистості.

Правосвідомість молоді включено до системи єдиної суспільної свідомості та, тим не менше, існує якийсь субкультурне «ядро», яке властиве, в тій чи іншій мірі, всьому молодому поколінню України, що свідчить про відносну самостійність та унікальність цього феномену. Воно відображає всю сукупність різноманітних правових явищ молодіжного буття: правову систему, правове регулювання, правопорядок тощо.

В інформаційному постіндустріальному суспільстві зростає роль права, що є одним із головних способів регулювання суспільних відносин у державі, що відбивається і на правовій свідомості сучасної молоді (Барабаш, 2017: 68-72).

Формування правосвідомості досить часто не відбувається шляхом волевиявлення тих чи інших осіб, наділених певними владними ресурсами. Воно може здійснюватися стихійно, відбиваючи сформовані соціальні відносини в широкому контексті економічних, політичних, культурних, правових, ідеологічних та інших сфер життя товариства. Високий рівень правосвідомості знаходить своє втілення у конкретних справах та вчинках громадян, відображаючи їхнє поважне ставлення до норм права. Така поведінка стає нормою життя, внутрішнім психологічним станом кожного окремого індивіда.

Досягнення такого рівня переконань, поглядів, світогляду і як результат правової поведінки є свідченням виходу правової культури населення на дуже високий рівень, що саме собою вже може становити високу соціальну цінність. Що ж стосується правової свідомості молоді, то це насамперед здатність відображати існуючі у суспільстві норми, ідеї, погляди, і навіть процеси, що відбуваються у межах правового поля. Інформаційне поле, безумовно, є одним з основних способів впливу на правосвідомість громадян, включаючи молодь, яка значною мірою забезпечує та гарантує законність та дотримання правопорядку в будь-якій державі (Омельчук, 2011).

Коли йдеться про групи населення, які в силу вікової специфіки відрізняються підвищеною соціально-психологічною чутливістю до всього, що відбувається в суспільстві, то необхідно враховувати, що їх суспільно-психологічний статус особливою мірою залежить від умов соціального буття, характеру соціальних відносин, стану та спрямованості розвитку економіки, політики та права. На суспільному рівні потрібно розуміти той факт, що будь-яка суттєва зміна, що відбувається у системі життєдіяльності суспільства, має певне значення для цієї великої специфічної соціальної групи, що викликає особливо гостру соціально-психологічну реакцію. Коли подібні зміни приймають явно негативний, руйнівний характер, ця реакція виступає у формі підвищеної соціально-психологічної напруженості, яка позбавляє молоде покоління соціальної стійкості, в надлишку провокує порушення правової поведінки (Фальковська, 2015: 337-338).

Кризові соціальні ситуації у своїй сукупності створюють той критичний рівень суспільно-психологічного тиску на молодь, за якого відбувається зниження етичних та соціокультурних бар'єрів, що є гарантими поведінки, що максимально узгоджується з конститутивними цінностями суспільства та вимогами права.

У структурі правової свідомості сучасної молоді можна виділити два тісно пов'язані один з одним пласти. Перший з них це когнітивний аналіз, що містить різноманітні форми отримання правової інформації та правових знань (теоретичний, експериментальний (емпіричний) та практичний досвід), а також уміння накопичувати, оцінювати, відбирати, проводити аналіз, засвоювати та систематизувати отриману правову інформацію (Окладна, Перевалова, 2016: 35). В результаті цих процесів здійснюється реалізація когнітивних функцій юридичної та правової свідомості особистості. Другий пласт мотиваційно-регуляторний, що включає набір певних потреб, норм, цінностей, інтересів, установок з оцінкою реальної можливості застосування їх на практиці у конкретних ситуаціях життя, що, у свою чергу, створює механізм регулювання відносин у правовому полі.

Разом з тим, здійснений соціологічний аналіз структури правосвідомості дозволяє виділити у ньому три компоненти: пізнавальну, оціночну та практичну правосвідомість. У руслі такого аналізу дослідники розглядають і питання про функції правосвідомості молоді та неповнолітніх, виділяючи, як правило, три: гносеологічну, регуляторну та функцію правового моделювання.

Гносеологічна функція характеризує пізнання різноманітних правових явищ в об'єктивній реальності, регуляторна дає можливість шляхом зіставлення своєї поведінки з вимогами правових розпоряджень скоригувати, оптимізувати його, функція моделювання є найважливішим засобом формування відповідної моделі поведінки молоді, яка розцінюється як адекватне та необхідне (Юдіна, 2013).

Формування правової свідомості сучасної молоді здійснюється у ході соціально-суспільних комунікацій, що відповідають традиціям класичної правової культури. За такого підходу має місце на увазі обмін інформацією суб'єктів права у процесі їх спілкування, невід'ємною частиною якого стає нове осмислення різних правових і конструкцій.

Більшість дослідників розглядають пізнавальний рівень як визначальний у системі правової соціалізації, оскільки саме він переважно поширений у молодіжному середовищі через залучення учнів різних навчальних закладів до правових норм, правил та цінностей. Однак прискорення темпів цифровізації, характерне для всього світу, суттєво змінює підходи та методи формування правової свідомості сучасної молоді (Дмитрієнко, 2007). Загальнодоступність телекомунікаційно-інформаційних технологій змістило раніше використовувані методи отримання та осмислення правової інформації на більш сучасні, швидкі та зручні.

В даний час будь-яка людина, яка має смартфон або комп'ютер, здатна без особливих труднощів знайти інформацію, що його цікавить, у тому числі правового характеру. У більшості випадків, звертаючись до такої інформації, молодь не має навіть мінімального обсягу основних правових знань. За твердженням одних учених, процес швидкого здобуття та обміну правової інформації призводить до зростання обсягу правових та юридичних знань у молоді.

Однак інші вчені вважають, що низький рівень правової грамотності, а в деяких випадках і відсутність такого у поєднанні з недосвідченістю молоді часто при самостійному пошуку інформації в джерелах мережі «Інтернет» призводить користувачів до неактуальних або фіктивних інформаційних ресурсів, що згубно впливає на подальше формування правової свідомості у молодіжному середовищі, внаслідок чого виникає деформація правової культури: дилетантське та некоректне тлумачення юридичних норм права; застосування технології маніпулювання свідомістю молоді у політичних цілях у засобах масової інформації; необ'єктивна вибірковість під час добору та використання правових джерел інформації на основі суб'єктивних уявлень (Ткачук, 2012: 421-425).

У зв'язку з цим необхідно визначити, що слід розуміти під правовою інформацією, яка отримується з віртуальних джерел. У деяких випадках під такою розуміється зміст норм права, а в інших самі нормативні правові акти, в яких безпосередньо містяться норми права. Водночас у сфері цифрових технологій під системами правової інформації прийнято розуміти різні інформаційно-пошукові системи, використання яких забезпечує загальнодоступний спосіб отримання інформації із правових документів. При цьому джерелами правової інформації є нормативні правові акти всіх інститутів, що зачіпають основні рівні суспільного життя в правовому полі. На підсилення вищевказаного, варто навести цифри опитування, що були здійснені між студентами одного із ВНЗ. Так серед студентів Юридичного факультету було проведено анонімне опитування (Барабаш, 2017: 68) з метою визначення основних чинників, які впливають на правосвідомість молоді.

Зокрема, на запитання «Звідки Ви дізнаєтесь останні політичні новини?» 55,6% студентів, які брали участь у опитуванні, обрали відповідь «соціальні мережі», 22,2% - «засоби масової інформації» та 22,2% «найближче оточення (родичі, знайомі)». При цьому варто зазначити, що на запитання «Чи слідкуєте Ви за політичними новинами?» позитивну відповідь дали лише 33,3% опитуваних, що свідчить про те, що інформація отримується переважно випадково, і цілеспрямована зацікавленість спостерігається лише у третини опитуваних.

Крім того, 77,8% учасників опитування читають політичні новини у соціальних мережах, що разом з результатами, наведеними вище, підтверджує, що для молоді саме соціальні мережі є основним джерелом інформації щодо даної сфери. Під час опитування молодь також повинна була визначити за 10-бальною шкалою рівень своєї віри в обіцянки, дані під час виборчих кампаній, де 1 – абсолютна недовіра, а 10 – цілковита впевненість у їх виконанні. 77,8% учасників опитування оцінили свою довіру показником «2», та 22,2% цифрою «1» що свідчить про критично низький рівень віри молоді у чесність слів тих, кого вона обирає.

Примітно, що найчастіше сучасна молодь цікавиться такими правовими питаннями, як реалізація прав і свобод людини і громадянина в державі, виконання громадянами певних юридичних обов'язків, можливості отримання гарантій соціальної спрямованості (Ткачук, 2012: 288-292).

Як правило, молодь знайома загалом із ключовими положеннями та нормами окремих нормативних правових актів але застосування їх на практиці виявляється непростою справою. У зв'язку з цим, незважаючи на популярність використання віртуальних засобів як пошук джерел юридичних норм, представники і старшого покоління, та молодіжного середовища при необхідності отримання допомоги в юридичних питаннях воліють звертатися до кваліфікованих фахівців у галузі права (Дмитрієнко, 2007).

Отже, формування правової свідомості молоді джерела Інтернету надають певний вплив, але не завжди позитивний. Проте потрібно вдосконалювати заходи, орієнтовані на допомогу молодим людям у пошуку та сортуванні правової інформації з метою подальшого використання юридичних норм у суспільному житті, що, безумовно, є позитивним фактором при формуванні правової свідомості в інформаційному середовищі, що інтенсивно розвивається.

Слід зазначити, що основою формування правової свідомості сучасної молоді залишається правове виховання, яке починається у загальноосвітніх установах, де викладаються такі предмети, як «Суспільствознавство» та «Право», що дозволяє учням засвоїти основи конституційного устрою держави, що застосовуються у громадському житті. Студенти закріплюють отримані в школі правові знання на глибшому рівні з метою подальшого застосування у суспільних відносинах. Таким чином, на сучасному етапі інформаційного розвитку суспільства та держави процес правового виховання є дуже актуальним, тому держава вкладає значні кошти у розвиток правової свідомості сучасної молоді (Ткачук, 2011: 56-63).

Політика держави у сфері інформаційної безпеки молоді передбачає спільні зусилля у цьому процесі сім'ї, громадських організацій та безпосередньо державних інститутів, до функцій яких входить формування у молодих людей умінь самостійно оцінювати та аналізувати наявний правовий контент, відрізнити справжні новини від дезінформації, не піддаватися маніпуляції асоціальної поведінки.

Виходячи з цього, правове виховання сучасної молоді перетворюється на найважливіший соціальний чинник. У ході соціального дорослішання сучасної молоді, пов'язаного з її правовою соціалізацією, зазнає змін і характеру її взаємодії з суспільним середовищем. Формування особистості молодого людини, як правило, супроводжується процесом зміни її свідомості, соціальних відносин та зв'язків. Кожен наступний рівень розвитку примножує та поглиблює зовнішні зв'язки, а також суттєво перебудовує їхню якість. Розвиток свідомості та особистісних якостей молодого людини не закінчується з її інтеграцією у сфери професійної діяльності, а поглиблюється та розвивається в міру подальшого включення до суспільної діяльності (Ткачук, 2011: 56-63).

Таким чином, в сучасному інформаційному цифровізованому суспільстві соціальне середовище як один з головних і важливих механізмів правового виховання безпосередньо впливає на формування та розвиток правової свідомості молоді, а молодіжне соціальне середовище в свою чергу, розвиваючись та видозмінюючись, «підлаштовується» під правові реалії життя суспільства та держави (Юдіна, 2013).

Висновки. Варто підсумувати, що на даному етапі правосвідомість, як конструктивний потенціал стає інструментом організаційно-управлінської діяльності та переходу від правової волі до практичної реалізації у правовому просторі. Правосвідомість молоді розглядається як соціальне взаємодія нашого суспільства та держави, спрямоване вдосконалення індивідів у правовому полі. Наголосимо, що безконтрольне поширення у загальнодоступних цифрових джерелах інформації юридичного характеру нерідко призводить до неправильного тлумачення юридичних і правових процесів, що, безумовно, може негативно позначатися правової свідомості молоді.

Саме тому зі сторони держави та громадських організацій необхідно розвивати процес контролю та допомоги молодим людям у пошуку, опрацюванні правової інформації, а також використання отриманої ними інформації у суспільному житті. Для цього у навчальних закладах всіх рівнів доцільно проводити елективні чи факультативні заняття, створені задля навчання методам отримання грамотної правової інформації.

Список використаних джерел:

1. Барабаш О. Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 861. С. 68–72.
2. Дмитрієнко Ю.М. Підходи до дослідження правової свідомості підлітків. *Університетські наукові записки*. 2007. № 4. С. 26–31.
3. Окладна М.Г., Перевалова Л.В. Проблеми формування правової культури української молоді. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 35–47.
4. Омельчук І.А. Поняття та основні фактори формування правосвідомості молоді щодо прав і свобод людини. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4. С. 38–44.
5. Ткачук А.С. Деформації правосвідомості: їх сутність та наслідки. *Актуальні проблеми політики*. 2011. № 43. С. 56–63.
6. Ткачук А.С. Правосвідомість молоді як системоутворюючий фактор правової демократичної держави. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 288–292.
7. Ткачук А.С. Роль правосвідомості та правової культури у формуванні правової держави. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 421–425.
8. Фальковська Л.М. Правосвідомість сучасної молоді як умова розвитку правової держави. *Проблеми політичної психології*. 2015. Вип. 2. С. 337–348.
9. Юдіна А.А. Теоретичні аспекти формування правової культури студентів. *Збірник магістерських робіт "студентський альманах"*. 2013. № 3. С. 1–8. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/69.pdf

References:

1. Barabash, O. (2017). Pravosvidomist ta yii vplyv na povedinku liudyny [Legal awareness and its influence on human behavior]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Yurydychni nauky. № 861. pp. 68–72. [in Ukrainian].
2. Dmytriienko, Yu.M. (2007). Pidkhody do doslidzhenia pravovoi svidomosti pidlitkiv [Approaches to the study of the legal consciousness of teenagers]. *Universytetski naukovy zapysky*. № 4. pp. 26–31. [in Ukrainian].
3. Okladna, M.H., Perevalova, L.V. (2016). Problemy formuvannia pravovoi kultury ukrainskoi molodi [Problems of forming the legal culture of Ukrainian youth]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriadyvannia*. Vyp. 32. pp. 35–47. [in Ukrainian].
4. Omelchuk, I.A. (2011). Poniattia ta osnovni faktory formuvannia pravosvidomosti molodi shchodo prav i svobod liudyny [Concepts and main factors of formation of legal awareness of young people regarding human rights and freedoms]. *Universytetski naukovy zapysky*. № 4. pp. 38–44. [in Ukrainian].
5. Tkachuk, A.S. (2011). Deformatsii pravosvidomosti: yikh sutnist ta naslidky [Deformations of legal consciousness: their essence and consequences]. *Aktualni problemy polityky*. № 43. pp. 56–63. [in Ukrainian].
6. Tkachuk, A.S. (2012). Pravosvidomist molodi yak systemoutvoriuiuchyiy faktor pravovoi demokratychnoi derzhavy [Legal awareness of youth as a system-forming factor of a legal democratic state]. *Almanakh prava*. Vyp. 3. pp. 288–292. [in Ukrainian].
7. Tkachuk, A.S. (2012). Rol pravosvidomosti ta pravovoi kultury u formuvanni pravovoi derzhavy [The role of legal awareness and legal culture in the formation of a legal state]. *Pravo Ukrainy*. № 1-2. pp. 421–425. [in Ukrainian].
8. Falkovska, L.M. (2015). Pravosvidomist suchasnoi molodi yak umova rozvytku pravovoi derzhavy [Legal awareness of modern youth as a condition for the development of the rule of law]. *Problemy politychnoi psykholohii*. Vyp. 2. pp. 337–348. [in Ukrainian].
9. Iudina, A.A. (2013). Teoretychni aspekty formuvannia pravovoi kultury studentiv [Theoretical aspects of formation of students' legal culture]. *Zbirnyk mahisterskykh robir "studentskyi almanakh"*. № 3. pp. 1–8. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/69.pdf [in Ukrainian].